

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาแก่นธรรมผ่านวรรณกรรมเรื่องกายนกร
ผู้วิจัย	: พระครูโอภาสธรรมสาร (ชำนาญ โอภาโส)
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, (พรรณา) ดร. ป.ธ.๓, พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ) ศศ.ม., พธ.ค., Ph.D.(Pali& Buddhist Studies) : รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ป.ธ.๕, พ.ม., พธ.บ., (ปรัชญา) Ph.D.(Pali& Buddhist Studies)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาแก่นธรรมผ่านวรรณกรรมกายนกรในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาทางวรรณกรรม เรื่องกายนกรที่ปรากฏในสังคมไทย (๒) เพื่อศึกษาแก่นธรรมผ่านวรรณกรรมเรื่องกายนกร (๓) เพื่อศึกษาอิทธิพลและคุณค่าทางวรรณกรรม เรื่องกายนกรที่มีในสังคมไทย

จากการวิจัยพบว่า วรรณกรรม เป็นสิ่งที่ผูกพันกับสังคมและเป็นสมบัติในสังคมที่มีร่วมกันทุกยุค ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรม จึงต้องควบคู่กับสังคม ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของวรรณกรรม ผู้วิจัยแสดงความคิดเห็นถึงความจริงที่มีต่อสังคมด้วยความสนใจและความรับผิดชอบต่อวรรณกรรมจึงมีอิทธิพลต่อสังคม

วรรณกรรมกายนกรในสังคมไทยเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประพันธ์เป็นวรรณกรรม จากแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน คติธรรมผ่านจิตรกรรมเกี่ยวกับฝาผนัง ชาติต่างๆ นรก สวรรค์ ให้มนุษย์เห็นเป็นรูปธรรมผ่านวรรณกรรมกายนกรซึ่งกล่าวถึงเกี่ยวกับร่างกายและจิตใจ ที่ประกอบด้วยมหาภูตธาตุ ๔ ได้แก่ ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ

แก่นธรรม เป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้ผู้ปฏิบัติ เพื่อความหลุดพ้นทางใจ หลักธรรมเป็นคำสอนทางศาสนาได้แก่ สิ่งที่เป็นความดี ความงาม ความถูกต้อง ซึ่งทั้งหมดนี้สำหรับผู้ปฏิบัติให้มีความดี ความงาม และความถูกต้องในชีวิตของเขาและสังคมทั้งหลายได้

อย่างมีความสุข หลักธรรมเหล่านี้ ได้แก่ (๑) มหาภูตรูป ๔ (๒) आयตน ๖ (๓) วิญญาน ๖ (๔) อริยมรรค ๘ (๕) และพระนิพพาน

อิทธิที่สำคัญและคุณค่าทางวรรณกรรมที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่ ในด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต การเมือง การปกครอง ทั้งหมดนี้สร้างจิตสำนึก คติธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เกิดความตื่นตัวต่อสังคมในการพัฒนาจิตใจมนุษย์มาอย่างยาวนาน และให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของวรรณกรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งสอนให้ผู้ปฏิบัติละความชั่ว ประพฤติดี และทำจิตใจให้ผ่องใส สามารถที่จะบรรลุธรรมให้ถึงความพ้นทุกข์ได้

Thematic Paper Title : The Study of the Main Teachings of the Dhammas Through
the Literary Works Entitled Kāyanagara

Researcher : Phrakru Ophatdhammasan (Obhaso)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Study)

Thematic Paper Supervisor : Pharmaha Somboon Vuddhikaro, Dr., Pali VII, B.A. (English
Program), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
: Asst. Prof. Dr. Smithiphala Nedranimdra, Ph.D.9. B.M. M.A.
(Buddhist Philosophy), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

Date of Completion : 19 February 2559

ABSTRACT

This thesis is of 3 objectors namely :-

1. Study the literary origin of the literature called Kāyanagara appearing in the Thai Societies
2. To study the Doctrinal essences through Kāyanagara Literature.
3. To study the influence and the significant Kāyanagara literatures in the Thai societies

From the research it is found that the literary works are sedative to the societies and the social properties which are together at every age. So the study of the literatures must be together with societies which are the organs of the literatures. The seas archer has shoran the opinions, the idea and the thus mind the societies with the in tensest and responsibility to wand the literatures thus this literature is in uncial to the societies. The Kāyanagara Literatures in Thai societies are the Buddhist ones which bring the Buddhist Teachings to be Composed as the literatures.

From the viewpoint about the principle of teaching about Gati- Dhammas through the activities of the wall about the wall on which there are different pictures about the hells and the heavens to cause the people to see them as the from at features through Kāyanagara Literature which deals with the bodies and the minds. That the human Beings bodies and minds which insist

of 4 Maha Bhutadhatu : the earth, water, the wind and the fire. The Doctrinal essences are the Buddhist Principles of teaching which teaches the practices to away from the mental sufferings. The Buddhist Sectional Principles are the soundness, which luring the practices to have the goodness, the beauty and classiness. In the way of happiness. These Doctrinal Principles are : the four Mahabhūta-Rūpas, the Six Āyatanas, the Six Vinnanas, the Ariya-Maggas and Nibbana.

The impotent literal influences and values are of the impotent roles in The present Thai Societies on the side of the elites the ceramics, ways of the life, the potteries, the administrations all of which bridge up the mental consciousness. This Buddhist Doctrinal principle which have caused to aside the beauty to the societies in developing the opals minds to be good for a long time and to see the importance and values of the heavy works in Buddhism which teaches the practices to be good, to come their minds to be pure and to be able to attain the Dhammas. In order to be away from all the sufferings.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดี ก็ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากอาจารย์ บุคคลหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณพระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.คณบดีบัณฑิต วิทยาลัย, รศ.ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร ที่ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ แก่ผู้วิจัยจนสำเร็จ และผู้เป็นแบบอย่างทางด้านวิชาการ มีความเคร่งครัดต่อระเบียบและช่วยผลักดัน ให้กำลังใจแก่ศิษย์ด้วยเมตตาเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณ พระศรีกัมภีรญาณ รศ.ดร. ประธานกรรมการ, ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะ- เตียน กรรมการ, รศ.ดร. ชูศักดิ์ ทิพย์เกษตร ผู้เชี่ยวชาญภาษาศาสตร์ และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่าน รวมถึงท่านผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอัน ทรงคุณค่าทุกท่าน ที่ผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิงประกอบในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณคณาจารย์ผู้ให้ความรู้ทุกท่าน ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่และอาจารย์ที่ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยทุกท่านที่คอยช่วยเหลือให้กับผู้วิจัยโดยตลอด และให้โอกาสกับผู้วิจัยได้ศึกษาต่อระดับ ปริญญาเอกทุกคนที่ให้ความสนใจในการศึกษาตลอดมา

คุณงามความดีทั้งหลาย ที่ผู้วิจัยได้กระทำแล้วที่เป็นประโยชน์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็นพุทธบูชาแด่พระศรีรัตนตรัยทั้งสามที่ผู้วิจัยเคารพเป็นอย่างสูงสุด และอุทิศส่วน กุศลให้แก่คุณครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง พ่อแม่ ปู่ตา ยายาย ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว และคอยเป็นกำลังใจใน การจัดทำวิทยานิพนธ์ในเวลาที่ผู้วิจัยเกิดความท้อแท้ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณต่อผู้วิจัยทุกท่าน

พระครูโอภาสธรรมสาร

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ ความเป็นมาทางวรรณกรรมเรื่องกายนครที่ปรากฏในสังคมไทย	๑๔
๒.๑ แนวคิดเรื่องกายนครในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๔
ความหมายของกายนคร	๑๔
๒.๑.๑ โครงสร้างของเมืองกายนคร (มหาภูตรูป ๔)	๑๖
๒.๑.๒ ประตุมืองทั้ง ๖ (อายตนะภายใน ๖)	๑๘
๒.๑.๓ นายประตูเมือง (สติ)	๒๐
๒.๑.๔ ราชทูต ๒ นายผู้มีราชการด่วน (สมณะและวิปัสสนา)	๒๑

๒.๑.๕	เจ้าเมืองผู้ครองเมืองกายนคร (วิญญาน)	๒๒
๒.๑.๖	เส้นทางสี่แยกการเมือง (มหาภูตรูป)	๒๓
๒.๑.๗	พระราชสาส์นตามความเป็นจริง (นิพพาน)	๒๔
๒.๑.๘	ทางตามที่ตนเดินในเมือง (อริยมรรคมีองค์ ๘)	๒๕
๒.๒	ความเป็นมาทางวรรณกรรมเรื่องกายนครที่ปรากฏในสังคมไทย	๒๖
๒.๒.๑	วรรณกรรมกายนครฉบับวัดสุวรรณาวาสจังหวัดพังงา	๒๘
๒.๒.๒	วรรณกรรมกายนครฉบับจังหวัดนครศรีธรรมราช	๓๒
๒.๒.๓	วรรณกรรมกายนครหนังสือสามรสของแปลก สนธิรักษ์	๓๕
๒.๒.๔	วรรณกรรมกายนครฉบับของ ฉันทน์ จำเริญ	๓๘
๒.๒.๕	วรรณกรรมกายนครฉบับนครกาย พิมพ์แจกในงานพระราชทาน เพลิงศพพระครูอุดมศาสนคุณ	๓๙
๒.๓	วรรณกรรมเรื่องกายนครกับวรรณกรรมเรื่องจิตนคร (ของสมเด็จพระ พระญาณสังวร)	๔๑
๒.๓.๑	วรรณกรรมเรื่องกายนคร	๔๑
๒.๓.๒	ลักษณะของเมืองในวรรณกรรมเรื่องกายนคร	๔๒
๒.๓.๓	วรรณกรรมเรื่องจิตนคร (ของสมเด็จพระญาณสังวร)	๔๔
บทที่ ๓	แก่นธรรมจากวรรณกรรมเรื่องกายนคร	๔๕
๓.๑	แก่นธรรมผ่านแนวคิดเรื่องกายนคร	๔๕
๑)	แก่นธรรมจากมหาภูตรูป	๕๐
๒)	แก่นธรรมจากแนวคิดเรื่องประตูเมืองทั้ง ๖	๕๒
๓)	แก่นธรรมจากแนวคิดเรื่องสตินายประตูเมือง	๕๓
๔)	แก่นธรรมจากราชทูต ๒ นายผู้มีราชการด่วน (สมณะ-วิปัสสนา)	๕๔
๕)	แก่นธรรมจากเจ้าเมืองผู้ครองกายนคร (วิญญาน)	๕๕
๖)	แก่นธรรมจากเส้นทางสี่แยกกลางเมือง (ธาตุ ๔)	๕๖
๗)	แก่นธรรมจากราชสาส์นตามความเป็นจริง (นิพพาน)	๕๙
๘)	แก่นธรรมจากทางตามที่ตนเดินในเมือง (มรรคมีองค์ ๘)	๖๐
๓.๒	แก่นธรรมจากวรรณกรรมเรื่องกายนครฉบับจังหวัดพังงา	๖๖
๑)	วิเคราะห์แก่นธรรมในโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ	๖๖
๒)	ศึกษาบท ๑๐ ประการ คือ ศีลของสามเณร	๖๙
๓)	มงกุฎแห่งพระอริยเจ้า ได้แก่ ศีล ๒๒๗ ข้อ	๗๐

๔) พรหมวิหาร ๔	๓๐
๓.๓ แก่นธรรมจากวรรณกรรมกายนคร นครศรีธรรมราช	๓๑
๑) แก่นธรรมเรื่องศีล ๕	๓๓
๒) แก่นธรรมเรื่องอกุศลมูล	๓๕
๓) แก่นธรรมเรื่องธาตุ ๔	๓๖
๔) แก่นธรรมเรื่องกามคุณ ๕	๓๗
๕) แก่นธรรมเรื่องพระขรรค์ ๓ เล่ม	๓๙
๓.๔ แก่นธรรมจากวรรณกรรมกายนคร แปลก สนธิรักษ์ นันทน์ ขำวิไล	๓๙
๑) แก่นธรรมเรื่องไม่คบคนพาล	๘๐
๒) แก่นธรรมเรื่องไตรลักษณ์	๘๑
๓) แก่นธรรมเรื่องความไม่ประมาท	๘๒
๔) แก่นธรรมในพระพุทธคุณ	๘๓
๕) แก่นธรรมในพระธรรมคุณ	๘๖
๖) แก่นธรรมในพระสังฆคุณ	๘๗
๗) แก่นธรรมเรื่องศีล ๕	๙๐
๘) แก่นธรรมเรื่องอวิชชา ๘	๙๑
๓.๕ แก่นธรรมจากวรรณกรรมกายนครฉบับนครกาย	๙๓
๑) แก่นธรรมเรื่องไตรลักษณ์	๙๓
๒) แก่นธรรมเรื่องธาตุ ๔	๙๔
๓) แก่นธรรมเรื่องศีล ๕	๙๖
๔) แก่นธรรมเรื่องโลกธรรม ๘	๙๘
๕) แก่นธรรมเรื่องกรรมบถ ๑๐	๙๙
บทที่ ๔ อิทธิพลวรรณกรรมเรื่องกายนครที่มีในสังคมไทย	๑๑๕
๔.๑ อิทธิพลวรรณกรรมกายนครในสังคมไทย	๑๑๕
๔.๑.๑ ด้านจิตรกรรม	๑๑๕
๔.๑.๒ ด้านประเพณี	๑๑๗
๔.๑.๓ ด้านวิถีชีวิต	๑๒๗
๔.๒ คุณค่าวรรณกรรมกายนครที่มีในสังคมไทย	๑๓๖
๔.๒.๑ ด้านความเชื่อ	๑๓๖
๔.๒.๒ ด้านการปกครอง	๑๔๕

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๔๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๔๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๕๐
บรรณานุกรม	๑๕๑
ภาคผนวก ก	๑๕๓
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ๑ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีมนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีมนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิ่นฉาสกั	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิ่นฉาสกั	(ภาษาไทย)
สั.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)

ปกรณวิเสส

วิสุทฺธิ (ไทย) = วิสุทฺธิมรรคปกรณั (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ขุ.ชา.เตรสก. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เตรสกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
อง.สตตก. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
สํ.สพ. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุกก. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จตุกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปญญาส. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปัญญาสนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.ฎีกา (บาลี)	=	องคุตตรนิกาย	สตตกนิปาตฎีกา		(ภาษาบาลี)
อง.ติก.อ. (บาลี)	=	องคุตตรนิกาย	มโนรทปุรณิ	ติกนิปาตอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.อสีติ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	อสีตินิปาตชาดกอฏฐกถา		(ภาษาบาลี)

(๒) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์และระบุถึง เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับเช่น ที.สี. (บาลี) ๔ / ๒๐๗ / ๒๖๔. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๒๐๗ หน้า ที่ ๒๖๔

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระสูตรตันตปิฎก ที่มณิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๒๘ หน้า ที่ ๒๒๗

ส่วนการอ้างอิงอรรถกถา-ฎีกา ภาษาไทย จะแจ้งชื่อ คัมภีร์ / เล่ม / หน้า เช่น อภิ.ป. (ไทย) ๑ / ๒๑๕ / ๒๑๖ หมายถึง คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ เล่ม ๑ ข้อที่ ๒๑๕ หน้า ๒๑๖